

Rafał Malik*

Grybów. Charakterystyka rozplanowania miasta lokacyjnego w oparciu o wyniki badań nad wielkością i kształtem działki siedliskowej

Grybow. Characteristics of spatial planning of a chartered town based on studies of the size and shape of a settlement plot

Słowa kluczowe: Grybów, urbanistyka, średniowiecze

Key words: Grybow, urban planning, medieval period

Grybów jest pierwszym miastem królewskim lokowanym na pograniczu Beskidu Niskiego i Pogórza Rożnowskiego przy drodze prowadzącej ongiś z Węgier przez Koszyce, Sącz do Krakowa lub przez Bardiów do Biecza¹. Tu droga ta krzyżowała się też z innym traktem, łączącym Kraków i Sącz z głównymi miastami Podkarpacia².

O średniowiecznym rodowodzie Grybowa świadczą nie tylko znane nam źródła z tego okresu, ale – co również istotne – niemal klasyczna dla miast tego okresu organizacja przestrzenna. Położony nad rzeką Białą, pomiędzy dwoma potokami oznaczonymi na planie katastralnym z połowy XIX wieku jako *Strylawka Bach* i *Siołkower Bach*³, po raz pierwszy pojawia się w źródłach pisanych pod datą 1340 r. Jego lokacja była zasługą króla Kazimierza Wielkiego. Prawa miejskie otrzymał jako *Grynberg*⁴.

O przeszłości Grybowa wciąż wiemy niewiele. Pierwszą próbę charakterystyki budowy strukturalnej miasta opartą w zasadniczej mierze na analizie planu katastralnego przeprowadziła M. Knapikówna⁵. Pewnych, aczkolwiek niekompletnych informacji na temat wybranych elementów wchodzących w skład planu średniowiecznego Grybowa dostarcza nam Anna Berdecka w swojej monografii poświęconej lokacjom królewskim

Grybow is the first royal town founded in the borderlands between the Beskid Niski mountain range and Pogórze Rożnowskie, on the routes that once led from Hungary via Koszyce and Sącz to Krakow, or via Bardiów to Biecz¹. Here the road intersected with another route linking Krakow and Sącz with the main towns of the Podkarpacie region².

The medieval origins of Grybow is confirmed not only by known sources from the period, but – what is equally significant – its spatial organisation almost classical for towns of that period. Situated on the river Biała, between two brooks marked on the cadastral plan from the mid-19th century as: *Strylawka Bach* and *Siołkower Bach*³, for the first time it appeared in written records in the year 1340. It was founded by King Kazimierz Wielki (*Casimir the Great*). It obtained its town rights as *Grynberg*⁴.

We still do not know about the past of Grybow. The first attempt at characterising the structural building of the town largely based on an analysis of the cadastral plan was made by M. Knapikówna⁵. Some, though incomplete information concerning selected elements included in the plan of medieval Grybow has been provided by Anna Berdecka in her monograph dedicated

* dr inż. architekt, adiunkt; Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków, Katedra Historii Architektury, Urbanistyki i Sztuki Powszechnej

* PhD, eng. architect, adjunct; Faculty of Architecture, Cracow University of Technology, Institute of History of Architecture and Monument Conservation, Chair of History of Architecture, Urban Planning and Applied Arts

Cytowanie / Citation: Malik R. Grybow. Characteristics of spatial planning of a chartered town based on studies of the size and shape of a settlement plot. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2017;50:65-74

Otrzymano / Received: 09.02.2017 • **Zaakceptowano / Accepted:** 24.02.2017

doi:10.17425/WK50GRYBOW

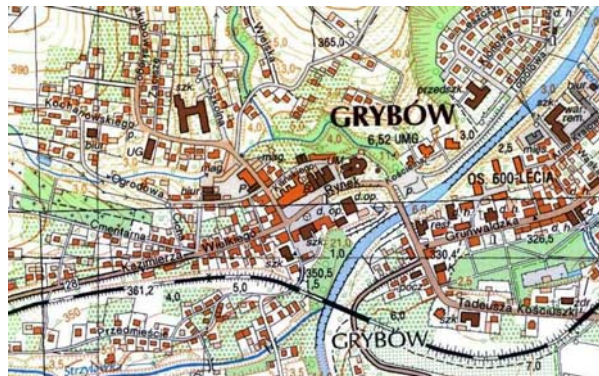
Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

Ryc. 1. Grybów. Stare miasto. Widok z lotu ptaka

Fig. 1. Grybow. Old town. Bird's-eye view

Ryc. 2. Grybów na współczesnej mapie topograficznej

Fig. 2. Grybow on contemporary topographic map

Ryc. 3. Mieg Karte des Konigreichs Galizien und Lodomerien. Fragment austriackiej mapy z naniesionym układem przestrzennym Grybowa. Mapa sporządzona przez płk. Siegiera i płk. Miega w latach 1779–1783 w skali 1:28 800. Oryginał mapy znajduje się w Kriegsarchiv w Wiedniu

Fig. 3. Mieg Karte des Konigreichs Galizien und Lodomerien. Fragment of Austrian map with marked spatial layout of Grybow. Map drawn by Col. Sieger and Lt.-Col. Mieg in the years 1779–1783, in the scale 1:28 800. Original map is in the Kriegsarchiv in Vienna

Ryc. 4. Fragment austriackiej mapy sztabowej z lat 1861–1864 przedstawiający Grybów. Mapa w skali 1:28 800. Oryginał mapy znajduje się w Kriegsarchiv w Wiedniu

Fig. 4. Fragment of Austrian military map from the years 1861–1864 presenting Grybow. Map in the scale 1:28 800. Original map is in the Kriegsarchiv in Vienna

na obszarze Małopolski w latach 1333–1370⁶. Ogólną charakterystykę zasad rozplanowania lokacyjnego Grybowa w oparciu o metodę analizy metrologicznej wspartą danymi źródłowymi daje nam B. Krasnowolski⁷. Pomija on jednak zagadnienie związane z parametryzacją wielkości i kształtu jednego z podstawowych elementów budującego plan miasta średniowiecznego, czyli działki siedliskowej. Bez uchwycenia jej gabarytów, a także zasady powtarzalności jego rekonstrukcja rozplanowania lokacyjnego Grybowa wciąż wydaje się być mocno niekompletna. Istotne znaczenie dla badań nad ukształtowaniem przestrzennym i funkcjonalnym Grybowa oraz jego przemianami w latach następnych mają studia nad topografią i zabudową miasta od końca XVI wieku autorstwa G. Chomickiego⁸ wsparte wynikami badań archeologiczno-architektonicznych prowadzonych przez A. Kraussa w ramach dawnego zespołu dworskiego usytuowanego we wschodniej pierzei rynkowej⁹. Braki w zakresie badań planistycznych rekompensują nam opracowania historyczne. Do ważniejszych w tej grupie należy zaliczyć syntetyczne ujęcie dziejów Grybowa zbudowane na podstawie wnikliwych i szeroko zakrojonych kwerend źródłowych pióra F. Kiryka¹⁰. Podobny charakter nosi zbiór informacji zawartych w *Słowniku historyczno-geograficznym ziem polskich w średniowieczu* pod red. Tomasza Jurka¹¹. Ich uzupełnieniem jest praca K. Baczkowskiego oma-

to royal foundations in the area of Lesser Poland in the years 1333–1370⁶. A general characteristic of planning principles in Grybow on the basis of the metrological analysis method supported by source data was provided by B. Krasnowolski⁷. However, he ignores the question concerning parametrisation of the size and shape of one of the fundamental elements making up the plan of a medieval town, namely the settlement plot. Without grasping its dimensions as well as the principle of repeatability, his reconstruction of the chartered planning of Grybow still seems to be badly incomplete. Studies on the topography and town buildings since the end of the 16th century by G. Chomicki⁸ backed up with results of archaeological-architectonic research conducted by A. Krauss within the former manor complex situated in the east market frontage⁹ are of crucial significance for the research on the spatial and functional formation of Grybow and its transformations in the following years. Shortages in planning research are compensated by historical studies. Among more important in that group is a synthetic approach to the history of Grybow supplemented with a thorough and large-scale preliminary research of the sources written by F. Kiryk¹⁰. A collection of information comprised in the *Historical-Geographical Dictionary of the Polish Territories in the Middle Ages*, edited by Tomasz Jurek is similar in character¹¹. They are complemented by the work of K. Baczkowski, discussing the

wiąjąca dzieje Grybowa i wsi podgrybowskich w okresie od XIV do XVI wieku¹².

Zasadzcą Grybowa był niejaki Hanko, syn Jana Bogacza, mieszczanina sądeckiego, założyciela Siołkowej, Białej Niżnej i Białej Wyznej – wsi, na gruntach których w roku 1340 doszło do lokacji Grybowa¹³. W zamian za swój trud uzyskał z rąk króla wójtostwo dziedziczne obejmujące 4 łany roli oraz, o ile pobuduje: młyny, sadzawki rybne, łaźnię, rzeźnię, folusz *pro pannis contendendis*, a także jatki rzeźnicze i piekarskie, kramy sukienne i szewskie uzupełnione zwykłymi dochodami z opłat sądowych i podatkowych. Uposażenie miasta w ziemię wynosiło ogółem 150 łanów frankońskich. W jego ramach mieszczanie otrzymali: nadzieły roli, place budowlane, ogrody i pastwiska. Prócz tego król nadał im targ tygodniowy w soboty oraz zwolnił od wszelkich ciężarów, w tym także ceł krakowskich i ryterskich na okres 15 lat. Wraz z lokacją Grybowa król uposażył także tutejszy kościół parafialny pod wezwaniem św. Katarzyny dwoma łanami gruntu oraz wiardunkiem dziesięciny z każdego łanu mieszczańskiego¹⁴. Według T. Ładogórskiego posiłkującego się danymi pochodzącymi ze spisów świętopietrza z lat 1346–1347 była to w owym czasie parafia młoda i niebyt jeszcze ludna¹⁵. Wydaje się, że lokacja Grybowa jako ośrodka miejskiego była rezultatem stałego gospodarczego rozwoju zasiedlanego w XIV wieku regionu nad rzeką Białą oraz dogodnego położenia przy tzw. *regia publica* łączącej Kraków z Bardiovem, przy której od roku 1340 funkcjonowała w mieście komora celna¹⁶.

Ryc. 5. Fragment planu katastralnego Grybowa. Plan z połowy XIX wieku w skali 1:2880. Oryginał w Kriegsarchiv w Wiedniu

Fig. 5. Fragment of cadastral plan of Grybow. Plan from the mid-19th century in the scale 1: 2880. Original map is in the Kriegsarchiv in Vienna

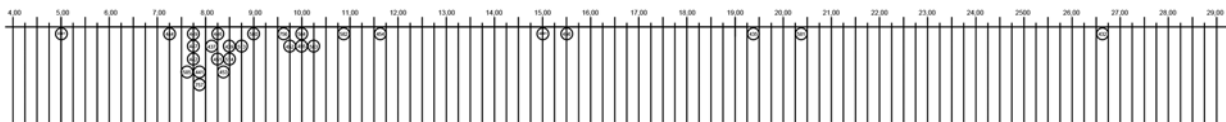
Jak przedstawiała się organizacja przestrzenna Grybowa w chwili jego lokacji i ewentualnie w latach następnych, nie wiemy. W literaturze przedmiotu poza hipotetyczną rekonstrukcją limitacji mierniczej lokacyjnego centrum autorstwa B. Krasnowolskiego¹⁷ obserwujemy brak tego typu opracowań. Wiemy natomiast, że jednym z zasadniczych elementów strukturalnych budujących, w oparciu o pewne zasady, układy średniowiecznych miast lokacyjnych była działka siedliskowa. Zazwyczaj jej

history of Grybow and nearby villages within the period between the 14th and 16th century¹².

The locator of Grybow was a Hanko, a son of Jan Bogacz a burgher from Sącz and a founder of: Siołkowa, Biała Niżna and Biała Wyzna – villages on whose lands Grybow was founded in 1340¹³. In return for his efforts he received from the king the hereditary office of the reeve, which included 4 lans of land and, as long as he managed to build them: mills, fish ponds, a bath, a slaughterhouse, a fulling mill *pro pannis contendendis*, as well as meat and bakery stores, cloth and cobbler stalls supplemented by the usual income from fees and taxes. Altogether the town was endowed with 150 Franconian lans of land. Within it burghers received: grants of farmland, building sites, gardens and pasture. Besides that, the king granted them weekly markets on Saturdays and exempted from all burdens including Krakow and Rytró duties for 15 years. While founding Grybow, the king endowed also the local parish church dedicated to St. Katharine with two lans of land and a ‘wiardunek’ of a tithe from each burgher lan¹⁴. According to T. Ładogórski, making use of data from the records of Peter’s Pence in the years 1346–1347, it was then a young parish and not very populous¹⁵. It seems that the foundation of Grybow as a town was a result of stable economic development of the region on the Biała River populated in the 14th century, and its convenient location along the so called *regia publica* connecting Krakow with Bardiov, by which a customs house functioned in the town since 1340¹⁶.

We do not know what spatial organisation of Grybow looked like at the time of its foundation and possibly in the following years. Besides a hypothetical reconstruction of measuring units applied when founding the town, made by B. Krasnowolski¹⁷, the literature of the subject lacks such studies. We know, however, that one of the fundamental structural elements building the layout of medieval chartered towns, based on certain principles, was a settlement plot. Generally, its size and the manner the land was parcelled out in the central, market section of the town was repeated in other town quarters, hence recognizing the spatial development of that area can certainly bring us closer to understanding the shape of the chartered town in Grybow.

Archive cartographic records convince us about the orthogonal provenance of the Grybow layout. Among those more important for the research on the urban planning past of the town, one ought to mention Austrian military maps from the years 1779–1782¹⁸, 1861–1864¹⁹ and the already mentioned cadastral plan of Grybow from the mid-19th century also made by the Austrians. Among them, Mieg’s map is a particularly valuable and the first known to us graphic record depicting the image of Grybow. Drawn in the scale 1:28800 it presents the town as a relatively organised, orthogonal layout whose centre was a regular, rectangular market elongated in the east-west direction. We can see that the more important roads connecting Grybow to closer and farther regions intersect within it. In particular,

Ryc. 6. Grybów. Zestawienie rozkładu szerokości parcel siedliskowych w strefie rynku. Opracowanie autora na podstawie pomiarów współczesnej mapy cyfrowej ewidencji gruntów w Grybowie

Fig. 6. Grybów. Distribution of widths of settlement plots around the main square. Prepared by the author, based on measurements from the contemporary digital land register map of Grybow

wielkość oraz sposób przeprowadzenia parcelacji działek w centralnej, przyrynkowej partii miasta był powielany w pozostałych kwartałach, stąd rozpoznanie budowy przestrzennej tego obszaru bez wątpienia może przybliżyć nas do zrozumienia kształtu miasta lokacyjnego w Grybowie.

O ortogonalnym rodowodzie rozplanowania Grybowa przekonują nas znane nam już archiwalne przekazy kartograficzne. Spośród tych istotniejszych dla procesu badań nad urbanistyczną przeszłością miasta wypada wymienić austriackie mapy sztabowe z lat 1779–1782¹⁸, 1861–1864¹⁹ oraz wspomniany już, a sporządzony również przez Austriaków plan katastralny Grybowa z połowy XIX wieku. W zestawieniu tym szczególnie cennym, bo pierwszym znanym nam przekazem graficznym rejestrującym obraz Grybowa, jest mapa Miega. Sporządzona w skali 1:28 800, przedstawia go jako stosunkowo zdyscyplinowany, ortogonalny układ, którego centrum stanowi regularny, wydłużony na kierunku wschód-zachód prostokątny rynek. Widzimy, że w jego obrębie krzyżują się ważniejsze drogi komunikujące Grybów z bliższym i dalszym regionem. Są to w szczególności – trakt wiodący ze wschodu na zachód przez Grybów, Sącz w kierunku Krakowa oraz prostopadle do niego połączenie miasta z sąsiadującymi z nim przedlokacyjnymi wsiami: Siołkową i Białą Wyżną, a stąd być może dalej w kierunku Węgier, o czym może świadczyć zachowana po dzień dzisiejszy nazwa tej drogi. Otaczająca rynek w Grybowie zabudowa siedliskowa, mimo że zapewne zaznaczona w pewnej umownej konwencji mapy, stara się formować regularne, zdefiniowane, oparte na ortogonie i oddzielone od siebie ulicami bloki.

Tak zbudowany układ przestrzenny wpisuje się w niemal klasyczny dla miast tego okresu dobór miejsca lokalizacji. Uplasowany na prawym brzegu rzeki Białej na stosunkowo wyniosłej skarpie nadrzecznej, flankowany dodatkowo od południa i północy korytami dwóch potoków posiadał bez wątpienia wysokie walory obrony naturalnej.

Zasadę ortogonalnego rozplanowania ulic i bloków lokacyjnego centrum osadniczego w Grybowie, mimo pewnych zniekształceń wynikających z wielowiekowego funkcjonowania miasta, możemy dostrzec także w rysunku planu katastralnego tej miejscowości. Wykonana na jego podstawie przez B. Krasnowolskiego hipotetyczna rekonstrukcja limitacji mierniczej tej części miasta zamyka ówczesne centrum osadnicze w obszarze o powierzchni ok. 3,89 ha zamkniętej w regularnym prostokącie o wymiarach 5,5 × 3,5 sznura mierzonego stopą o długości 0,3 metra²⁰. W jego ramach ok. 0,47 ha przy-

they were: the route leading westwards from the east via Grybow, Sącz towards Krakow, and a perpendicular route linking the town to neighbouring pre-foundation villages of Siołkowa and Biała Wyżna, and from there perhaps further towards Hungary, which seems to be confirmed by the name of the road preserved until today. Settlement buildings surrounding the market square in Grybow, even though marked using a certain symbolic convention of a map, seem to form regular, defined blocks based on the orthogon and separated by streets.

So built spatial layout fits into the selected location site, almost classical for towns from that period. Situated on the right bank of the Biała River on a relatively lofty escarpment, additionally flanked by two streams from the south and the north, it must have been a naturally defensive place.

Despite certain deformations resulting from centuries-long functioning of the town, we can also notice the principle of orthogonal planning of streets and blocks in the settlement centre of chartered Grybow in the sketch of its cadastral plan. A hypothetical reconstruction of the grid plan of that town section, made by B. Krasnowolski on the basis of the cadastral plan, enclosed the then settlement centre within the area covering app. 3.89 ha comprised within a regular rectangle measuring 5.5 × 3.5 ‘cables’ measured using a foot 0.3 metre long²⁰. Within it, app. 0.47 ha was taken by the main square measuring 300 × 175 feet. Its three frontages created regular building blocks whose length corresponded to the length of respective market frontages and their depth was estimated by Krasnowolski to be about 175 feet. The fourth dimension, because of secondary destruction related to the ‘starosta’ manor complex erected here at the turn of the 16th and 17th century, has remained undetermined²¹. Considering the far-reaching regularity in leading streets from the main square, and the principles of spatial and functional formation of towns at that period, it seems that originally that frontage might have looked different. The shape of the main square and its longer dimension might also have been different. We also seem entitled to draw such conclusions by results of research on the shape of chartered Grybow based on the size and shape of a settlement plot.

The search for its dimensions was based on the measuring method of plan research²². Basing on the digital land register plan of the town of Grybow, a compilation was made of the most frequently recurring front widths for all plots situated within the main square. They belong in the brackets between 7.65–7.89 and 8.25–8.75 metre long. From their arrangement on the distribution

padało na rynek o wymiarach 300×175 stóp. Jego trzy pierzeje tworzą regularne bloki zabudowy o długościach odpowiadających długościom odpowiednich pierzei rynku i głębokości szacowanej przez Krasnowolskiego na poziomie 175 stóp. Czwarła, ze względu na wtórną destrukcję związaną z powstałym tu na przełomie XVI i XVII wieku zespołem dworu starościńskiego – pozostaje nadal nieokreślona²¹. Wydaje się, zważywszy na daleko idącą prawidłowość w wyprowadzaniu ulic z rynku oraz zasady formowania przestrzennego i funkcjonalnego miast tego okresu, że pierwotnie pierzeja ta mogła wyglądać inaczej. Inny mógł być też kształt rynku i jego dłuższy wymiar. Do takich wniosków wydają się nas upoważniać także wyniki badań nad ukształtowaniem lokacyjnego Grybowa w oparciu o wielkość i kształt działki lokacyjnej.

Poszukiwanie jej wymiarów oparto na metodzie pomiarowego badania planów²². Bazując na cyfrowym planie ewidencji gruntów miasta Grybowa sporządzono zestawienie najczęściej powtarzających się szerokości frontów dla wszystkich parcel usytuowanych w obrębie rynku. Zamykają się one w przedziałach 7,65–7,89 oraz 8,25–8,75 metra długości. Z ich ułożenia na skali rozrzutu można dojść do wniosku, że pierwotna szerokość parceli mogła oscylować w granicach 8 metrów. W przeliczeniu na stopy dawałoby to parcele o szerokości frontu równej 25 stopom dla stopy wynoszącej 0,32 m długości, a przytoczone wyżej zbiory są wynikiem zmniejszania i powiększania takiej parceli o określoną liczbę stóp kosztem parceli wyjściowej. Fronty z zakresu 7,65–7,89 byłyby zatem efektem zmniejszenia szerokości parceli wyjściowej o 1 stopę. W sporządzonym zestawieniu mamy sześć parcel zbliżonych swoją szerokością do wyżej wymienionych. Są to parcele nr 441, 442, 444, 447, 585 i 757. Parcele z przedziału 8,25–8,50 byłyby zaś efektem dodania do szerokości parceli wyjściowej długości 1 stopy (działki nr: 437, 439, 446, 449, 451 i 513). Na uwagę zasługuje w tym przypadku także rytm występowania owych parcel w planie miasta. Połowa z nich układa się w odpowiednie pary – parcela powiększona o 1 stopę obok parceli o jedną stopę pomniejszonej. Mowa o działkach nr 444 i 446, 441 i 439, 447 i 449. W zestawieniu rejestrujemy też parcelę, której szerokość stanowi sumę szerokości dwóch parcel 25-stopowych (nr 456), a rytm jej położenia w planie miasta odpowiada zachowanym do dziś liniom podziałów własnościowych. Sugeruje to, że być może w okresie lokacji miasta przy jego rozmierzeniu posługiwano się działkami nie 25-stopowymi, a parcelami o szerokości dwukrotnie większej. Z podobnym rozwiązaniem, gdzie wymiar 25 stóp jest połową pierwotnej, większej 50-stopowej parceli, spotykamy się w szeregu miast śląskich²³, a w obrębie Małopolski np. w Słomnikach oraz Tymbarku²⁴.

Według Krasnowolskiego drugi wymiar tej działki wynosił zgodnie z tym, o czym była już mowa wyżej, około 175 stóp głębokości. Po przeliczeniu tej wielkości na miary metryczne dawałoby to długość ok. 52,5 metra. Zdaniem A. Berdeckiej głębokość działek siedliskowych

scale it can be concluded that the original width of a plot might have oscillated around 8 metres. Converted into feet it would mean plots with front width equal 25 feet, when one foot was 0.32 m long, and the above quoted dimensions result from reducing and enlarging such a plot by a given number of feet at the cost of the original plot. Thus, fronts within the range 7.65–7.89 would have resulted from decreasing the width of the original plot by 1 foot. In the prepared compilation we have six plots whose width is similar to those mentioned above; they are plots number 441, 442, 444, 447, 585 and 757. Plots from the bracket 8.25–8.50 would have been the effect of adding the length of 1 foot to the width of the original plot (plots no: 437, 439, 446, 449, 451 and 513). In this case the rhythm in which these plots occur in the town plan is also worth noticing. Half of them are arranged in suitable pairs – a plot increased by 1 foot next to the plot decreased by one foot. Those are plots no: 444 and 446, 441 and 439, 447 and 449. In the compilation we can also notice a plot whose width is a sum total of the widths of two 25-foot plots (no 456), and the rhythm of its location on the town plan corresponds to property division lines preserved till today. It implies that at the time of its foundation instead of 25-foot plots, twice-as-wide plots might have been used to measure out the town. A similar solution where 25 feet is a half of the original, larger 50-foot plot can be encountered in several towns in Silesia²³, and e.g. in Słomniki and Tymbark in Lesser Poland²⁴.

According to Krasnowolski, the other dimension of the plot was the depth of approximately 175 feet. After converting it into metric units it would equal the length of app. 52.5 metres. According to A. Berdecka, the depth of settlement plots around the main square in Grybow was smaller and measured 6 and 7 rods in the northern and southern block respectively. Basing on the unit she used, a Franconian cable estimated to be app. 109 metres long, and converting the depths given here we obtain plots between 32.5 to app. 37.8 metres long respectively²⁵. The measurements I carried out, additionally supported by various analyses of plot location on the town plan and of directions in which ran their property division boundaries, when maintaining that they were recurring elements, suggest that the original depth of a foundation plot used in the case of Grybow was app. 40 metres long, i.e. more or less 125 feet. Thus it would have been a dimension close to the upper bracket of plot depths identified by A. Berdecka. The plot size estimated at 640 m² would have placed it in the middle of a table compiling the sizes of burgher plots known to us from the discussed period²⁶.

The dimensions obtained here and the shape they determined of a plot that might have been used during the foundation of Grybow seem to be confirmed by the reconstruction of the town layout at the time made by the author. Comparing the preserved and recreated regulation lines and the shapes of most blocks, one can come to the belief that the constructed scheme can resemble the one that was measured out on the land

Ryc. 7. Współczesny plan centralnej części Grybowa z oznaczeniem 25-stopowych odcinków, na jakie można podzielić granice przyrynkowych bloków zabudowy. Opracowanie autora

Fig. 7. Contemporary plan of the central part of Grybów with marked 25-foot sections into which boundaries of market blocks can be divided. Prep. by author

w obrębie rynku w Grybowie była jednak nieco mniejsza i wynosiła odpowiednio 6 prętów w bloku północnym i 7 w bloku południowym. Opierając się na przyjętej przez nią mierze sznura frankońskiego szacowanego na ok. 109 metrów długości i przeliczając podane tu głębokości otrzymujemy stosownie parcele o długości od 32,5 do ok. 37,8 metra²⁵. Wykonane przez mnie pomiary wsparte dodatkowo różnorodnymi analizami usytuowania działek w planie miasta i przebiegu kierunków granic ich podziałów własnościowych przy zachowaniu zasady, że były to elementy powtarzalne, sugerują, że być może pierwotna głębokość parceli lokacyjnej zastosowanej w przypadku Grybowa wynosiła ok. 40 metrów, czyli mniej więcej 125 stóp. Byłby to zatem wymiar zbliżony do górnego przedziału głębokości parcel identyfikowanych przez A. Berdecką. Jej powierzchnia szacowana na poziomie 640 m² plasowałaby ją w środku tabeli stanowiącej zestawienie powierzchni znanych nam parcel mieszczańskich tego okresu²⁶.

Znalezione tu wymiary i określony przez nie kształt parceli, która mogła być zastosowana w momencie lokowania Grybowa, wydaje się potwierdzać wykonana przez autora rekonstrukcja rozplanowania miasta w tym okresie. Porównując zachowane i odtworzone linie regulacyjne oraz kształt większości bloków można dojść do przekonania, że skonstruowany schemat może być zbliżonym do tego, który został wytyczony w terenie w momencie lokacji miasta i był punktem wyjścia do ewolucji zachowanych obecnie linii regulacyjnych. Powinniśmy jednak pamiętać, że jest to jedynie hipoteza wymagająca konfrontacji z szeregiem innych badań w tym zakresie, a w szczególności, o ile to możliwe, architektonicznych i archeologicznych.

Na etapie tym Grybów mógł zatem zajmować swoją zabudową powierzchnię zamkniętą w prostokącie o wymiarach 3 × 5 sznurów, co dawałoby w przybliżeniu obszar wielkości ok. 3,4 ha. W jego ramach jednostką centralną był rynek zajmujący powierzchnię około

Ryc. 8. Próba rekonstrukcji układu urbanistycznego miasta lokacyjnego w Grybowie w oparciu o wielkość działki lokacyjnej na tle modularnej siatki mierniczej opartej na module 1 sznura i wielkości stopy równej 0,32 metra długości. Opracowanie autora. Legenda: 1 – bloki i pasma budowy siedliskowej z podziałem na poszczególne parcele o wielkości 50 × 125 stóp, 2 – hipotetyczny przebieg linii umocnień miejskich, 3 – bramy lub furty, 4 – główne kierunki powiązań komunikacyjnych średniowiecznego Grybowa

Fig. 8. Attempt at reconstructing the urban layout of the chartered town in Grybów based on the size of a settlement plot against the modular measuring grid based on the module of 1 'cable' and one foot 0.32 metre long. Prepared by the author. Legend: 1 – blocks and strips of settlement buildings divided into individual plots measuring 50 × 125 feet, 2 – hypothetical outline of town ramparts, 3 – gates or wicket gates, 4 – main directions of traffic routes in medieval Grybów

at the moment of the town foundation, and was the starting point for the evolution of the regulation lines preserved today. Nevertheless, we ought to remember that it is merely a hypothesis requiring a confrontation with several other studies in this respect, particularly architectonic and archaeological, if possible.

At that stage, buildings of Grybów might have covered the area enclosed within a rectangle measuring 3 × 5 'cables', which meant the area of approximately 3.4 ha. Within it the central unit was the market square covering the area of around 0.79 ha and measuring 1 × 3 'cables'. A. Berdecka also supports a similar size of the market, suggesting it might have approximately measured 0.76 ha. Thus it would have been a relatively often encountered size. Almost 50% of market squares in medieval towns in Silesia have such an area equal to three 'wężyśka'²⁷. One-morgen market squares we can also encounter in Będzin, Bobowa, Czchow, Koszyce, Krościenko and Tymbark in Lesser Poland. The principles of the global division of the land and proportions between the size of the chartered town and the area intended for the market square and streets also seem to confirm the accepted hypothesis.

On the basis of archaeological – architectonic research dating the oldest wall bonds of the former 'starosta' manor complex to the turn of the 16th and 17th century, we can assume that originally the settlement buildings concentrated around the so marked-out main square were organised in five building blocks divided into standardized recurring plots measuring 50 × 125 feet calculated using a foot 0.32 metre long. The 6th,

0,79 ha i wymiarach 1 × 3 sznury. Za zbliżoną wielkością rynku opowiada się także A. Berdecka, przyjmując że mogła ona wynosić w przybliżeniu 0,76 ha. Byłaby to zatem dość często spotykana wielkość. Powierzchnię o tym parametrze równym trzem wężyskom posiada niemal 50% rynków średniowiecznych miast śląskich²⁷. Rynki jednomorgowe spotykamy też w Będzinie, Bobowej, Czchowie, małopolskich Koszycach, Krościenku oraz Tymbarku. Zasady globalnego podziału terenu i proporcje pomiędzy wielkością obszaru miasta lokacyjnego a powierzchnią przypadającą na rynek wraz z ulicami również wydają się potwierdzać słuszność przyjętej tu hipotezy.

Ryc. 9. Porównanie rekonstrukcji układu miasta lokacyjnego wykonanej w oparciu o wielkość działki pierwotnej na bazie współczesnego cyfrowego planu Grybowa z obrazem planu katastralnego miasta z połowy XIX wieku. Opracowanie autora

Fig. 9. Comparison of the reconstruction of the chartered town layout, made using the size of the original plot based on the contemporary digital plan of Grybów, with the image of the cadastral plan of the town from the mid-19th century. Prep. by author

Na podstawie wyników badań archeologiczno-architektonicznych odnoszących najstarsze wątki murów zespołu dawnego dworu starościńskiego do przełomu XVI i XVII wieku możemy przyjąć, że pierwotnie zabudowa siedliskowa skupiona wokół tak wyznaczonego rynku zorganizowana była w pięciu blokach zabudowy podzielonych na stypizowane powtarzalne działki o wymiarach 50 × 125 stóp, liczonych stopą o długości 0,32 metra. Blok szósty, przekątniowy o orientacji północno-zachodniej, zajęła parcela, na której zlokalizowano tutejszy kościół parafialny. W ramach dwóch dłuższych boków rynku mogło zostać rozmierzonych 16 pełnopłacowych parcel, po 8 w każdej pierzei. W pozostałych trzech kolejnych 13, po 4 w blokach południowo-wschodnim oraz północno-zachodnim i od 4 do 5 działek w bloku południowo-zachodnim. Razem dawałoby to 28–29 parcel. Tyleż łańców roli uprawiali mieszkańcy Grybowa według zapisków z roku 1536²⁸. Zważywszy na fakt, że każdemu nadaniu działki siedliskowej towarzyszyły uposażenia rolne, wydaje się, że taka liczba parcel rozmierzonych w Grybowie w chwili jego lokacji może być wielce prawdopodobna.

Wiemy, że w ramach tak rozplanowanego układu funkcjonowała linia umocnień. Mówią nam o tym zapisy ksiąg ławniczych i radzieckich z XVII wieku wymieniające mur miejski z bramami²⁹. O śladach wałów i murów

diagonal block with north-west orientation was occupied by a plot on which the building of the parish church was located. Within the two longer sides of the main square 16 full-sized plots could have been measured out, 8 in each frontage. The next 13 in the remaining three, 4 each in the south-east and the north-west blocks, and between 4 and 5 plots in the south-west block. Altogether it would have been 28–29 plots. And such was the number of the lans of farmland cultivated by the inhabitants of Grybów, according to the records from the year 1536²⁸. Considering the fact, that each grant of a settlement plot was accompanied by farmland endowments such a number of plots, measured out in Grybów at the time of its foundation, appears highly likely.

We know that a defensive line functioned within the so planned layout. The records in the councillors' books from the 17th century mention a town wall with gates²⁹. Traces of ramparts and walls in Grybów were mentioned by J. Łepkowski in the year 1851³⁰. It is doubtful, however, whether such a construction could have been erected in the initial period of the town functioning. According to Krasnowolski, the original fortifications of Grybów were made from timber and earth, perhaps strengthened with a stone retaining wall protecting the escarpments of the hill on which the town spread. Unfortunately, Krasnowolski does not specify their outline³¹. It seems, however, that a most reasonable solution would have been erecting the ramparts along the tops of those town escarpments and then, in the vicinity of the south-west corner of the town, directing them towards the south-east along the backs of the market plots to finally close the perimeter in the area of the present-day railway flyover over Węgierska Street. Such a defensive outline, with its perimeter almost 831 metres long, enclosed the area of app. 5.0 ha. Berdecka suggests a similar size of the foundation centre of Grybów³². Four main gates, or smaller wicket gates on less vital traffic routes, were responsible for connecting the town with the closer and more distant areas.

We know practically nothing about town buildings, their character and condition at the time of the town foundation and the following years. Nevertheless, in all likelihood we can assume that the majority, if not all buildings, must have been made of timber. Wooden houses erected on masonry vaulted cellars were mentioned in town registers from the 17th and 18th century³³. According to Kiryk, one of the first town buildings might have been the parish church dedicated to St. Katherine³⁴ by which a school operated in the later years³⁵. Four students of that school in the 16th century entered the university in Kraków³⁶. The information about building a wooden graveyard church dedicated to St. Bernard comes from 1455. Another – this time hospital church – dedicated to St. Anna was mentioned in 1517³⁷. Analysing Mieg's map it seems, that the first might have been located in the vicinity of the junction of today's Cicha Street and Cmentarna Street, while the other on the site of the present-day pilgrimage centre in Kościelna Street. Information about the town mill

w Grybowie wspomina w roku 1851 J. Łepkowski³⁰. Wątpliwym jest jednak, by tego typu konstrukcja mogła zostać wzniesiona w początkowym okresie funkcjonowania miasta. Według Krasnowolskiego pierwotne umocnienia Grybowa wykonane były z ziemi i drewna, być może wzmocnione kamiennym murem oporowym zabezpieczającym skarpy wzniesienia, na którym miasto się rozłożyło. Niestety Krasnowolski nie precyzuje ich przebiegu³¹. Wydaje się jednak, że najsensowniejszym rozwiązaniem było przeprowadzenie ich po koronie owych skarp miejskich, po czym dopiero w rejonie południowo-zachodniego narożnika miasta skierowanie ich na południowy wschód po tyłach tutejszych parcel przyrynkowych i zamknięcie obwodu w rejonie dzisiejszego wiaduktu kolejowego nad ulicą Węgierską. Tak zakreślony przebieg umocnień o obwodzie długości niemal 831 metrów zamykał obszar o powierzchni ok. 5,0 ha. Za podobną wielkością lokacyjnego centrum Grybowa opowiada się Berdecka³². Za komunikację miasta z regionem, zarówno tym bliższym, jak i tym dalszym, odpowiadały cztery bramy, ewentualnie na mniej istotnych kierunkach powiązań – furty.

O zabudowie miasta, jej charakterze i stanie z doby lokacji i w kolejnych latach praktycznie nic nie wiemy. Możemy jednak przyjąć, z dużą dozą prawdopodobieństwa, że w większości, o ile nie w całości, była to zabudowa drewniana. Drewniane, parterowe domy wznoszone na murowanych sklepionych piwnicach wymieniane są dopiero w księgach miejskich z XVII i XVIII wieku³³. Według Kiryka jedną z pierwszych budowli o ogólnomiejskim charakterze mógł być kościół parafialny pod wezwaniem św. Katarzyny³⁴, przy którym w latach późniejszych działała szkoła³⁵. Czterech uczniów tej szkoły w XVI wieku przekroczyło progi uniwersytetu krakowskiego³⁶. Z roku 1455 pochodzi informacja o budowie drewnianego kościoła cmentarnego pod wezwaniem św. Bernarda. Kolejny – tym razem szpitalny, pod wezwaniem św. Anny – wzmiankowany jest w roku 1517³⁷. Na podstawie analizy mapy Miega wydaje się, że ów pierwszy mógł być zlokalizowany w rejonie skrzyżowania dzisiejszej ulicy Cichej z ulicą Cmentarną, drugi zaś w miejscu dzisiejszego centrum pielgrzymkowego przy ulicy Kościelnej. Z początków XVI wieku pochodzą informacje o młynie miejskim z trzema kołami dorocznymi. Dane te potwierdza wykaz podatkowy z 1593 roku wymieniający poza wyżej wspomnianym już młynem kolejny o 3 kołach zakupnych³⁸. Jeden z nich rejestruje mapa Miega, plasując go mniej więcej w rejonie skrzyżowania dzisiejszej ul. Kościelnej z ul. Topolową vis a vis obecnego centrum pielgrzymkowego przy dawnym moście na rzece Białej. Wiemy też, że w XV wieku funkcjonował w Grybowie folusz³⁹. Jednym z najpóźniej wzmiankowanych, a istotnych dla miasta obiektów jest ratusz. Według M. Knapikówny pierwsze wzmianki o nim pochodzą dopiero z XVII wieku⁴⁰. Zgodnie z rysunkiem mapy Miega zajmował on centralny punkt rynku. Kiedy został wzniesiony i jaką mógł mieć formę, nie wiemy. Być może jego początki

Ryc. 10. Grybów. Widok w kierunku skarpy miejskiej i kościoła pod wezwaniem św. Katarzyny od strony północno-wschodniej. Zdjęcie autora

Fig. 10. Grybów. View towards the town escarpment and the church of St. Katarzine from the north-east. Photo: author

Ryc. 11. Grybów. Widok północno-zachodniego narożnika rynku. Zdjęcie autora

Fig. 11. Grybów. View of the north-west corner of the main square. Photo: author

with three rental wheels comes from the beginning of the 16th century. The data is confirmed by a tax register from 1593 which, besides the already mentioned mill, listed another one with 3 wheels³⁸. One of them was recorded on the Mieg's map, placed more or less in the vicinity of the junction of present-day Kościelna and Topolowa Streets, opposite the current pilgrimage centre by a former bridge on the Biała River. We also know that in the 15th century a fulling mill operated in Grybów³⁹. The town hall was one of the important town

można datować na końcowe lata II połowy XIV wieku. Z roku 1396 pochodzą bowiem pierwsze wzmianki o tutejszej radzie⁴¹. Zniszczony przez Szwedów w roku 1655, nie został już odbudowany, o czym przekonują nas przekazy zarówno planu katastralnego, jak i nieco wcześniejszej niż ów plan austriackiej mapy Galicji i Bukowiny. Z roku 1654 pochodzą też informacje o zrujnowanej wadze miejskiej.

W świetle przytoczonej tu analizy układ przestrzenny Grybowa z czasów jego lokacji wydaje się należeć do grupy rozwiązań niemal powszechnie stosowanych w owym czasie. Już sam wybór miejsca lokacji na trudno dostępnym wzniesieniu o stromych skarpach w widłach dopływających do rzeki Białej pod wzniesieniem dwóch potoków jest wręcz niemal klasycznym przykładem lokalizacji miasta średniowiecznego. Podobnie jak w zdecydowanej większości innych miast lokacyjnych tego okresu, także i w przypadku Grybowa zdecydowano się zastosować plan oparty na modularnych rozwiązaniach ortogonalnych. Jego centrum stanowił prostokątny rynek o wielkości dość typowej dla rynków tego okresu. W ową powszechność rozwiązań wpisuje się także typ i wielkość lokacyjnej parceli. Stypizowane, o identycznej powierzchni i wymiarach, grupowane były w ortogonalne bloki, które dopiero z czasem zaczęły stopniowo zatracać swoje pierwotne cechy.

Jak już zaznaczyłem wcześniej, przedstawiona tu retrospekcja rozplanowania układu lokacyjnego Grybowa ma w chwili obecnej jedynie charakter hipotetyczny. Jako taka winna być zatem zweryfikowana przez inne interdyscyplinarne badania. Wydaje się, że szczególnie istotny materiał mogłyby wnieść w tej mierze dalsze badania architektoniczne zabudowy miejskiej, zwłaszcza w rejonie centrum Grybowa. Zasadnym byłoby też objęcie Grybowa kompleksowymi badaniami archeologicznymi. Możliwym jest też, że nieco więcej światła na kwestie parcelacji wniosłyby intensywne badania rejestrów czynszowych miasta i jego spisów podatkowych.

buildings though mentioned relatively late. According to M. Knapikówna, it was first mentioned as late as the 17th century⁴⁰. According to Mieg's map, it was the central point of the main square. We do not know when it was erected or what form it might have had. Its beginnings might be dated to the last years of the 2nd half of the 14th century, since the first mention of the local council comes from 1396⁴¹. Destroyed by the Swedes in 1655, it was never rebuilt, which is confirmed by the records of both the cadastral plan and the slightly earlier Austrian map of Galicia and Bukovina. Information about the ruined town weigh house also comes from 1654.

In light of the quoted analysis, the spatial layout of Grybow from its foundation period seems to belong to solutions commonly applied at the time. The very choice of the foundation site on an almost inaccessible hill with steep slopes, in the fork of the river Biała and two streams joining it below it, is an almost classic example of a medieval town location. Like in the majority of other chartered towns from that period, such a plan based on modular orthogonal solutions was also applied in the case of Grybow. Its centre was a rectangular main square of a size typical for market squares in that period. The type and size of the foundation plot also fits into the commonly used solutions. Standardised plots of identical area and dimensions were grouped into orthogonal blocks, which began to lose their original features only with the passage of time.

As I have said earlier, the presented here retroversion of the plan of the foundation layout of Grybow is of merely hypothetical character. As such it ought to be verified by other interdisciplinary research. It seems that particularly significant material could be provided by further architectonic research of town buildings, especially in the centre of Grybow. It would also be justified to carry out complex archaeological research in Grybow. It is also possible that slightly more light would be cast on the issue of parcelling out land by intensive research of rent and tax registers of the town.

¹ B. Wyrozumska, *Drogi w Ziemi Krakowskiej do końca XVI wieku*. Prace Komisji Nauk Historycznych, PAN Kraków 1977, s. 80.

² Tamże, s. 85–86.

³ *Plan katastralny miasta Grybowa z roku 1846 w skali 1:2880*. Oryginał w zbiorach Kriegsarchiv w Wiedniu.

⁴ *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. III, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1876–1905, nr 662; *Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu* pod red. T. Jurka, edycja elektroniczna <http://www.slownik.ilpan.edu.pl>; zob. też A. Jakubowski, *Sprawozdanie dr Adama Jakubowskiego burmistrza miasta Grybowa z 20-letniego urzędowania oraz dodatek zawierający sumariusz praw, przywilejów miasta Grybowa przez królów polskich nadanych (...)*, Grybów 1908.

⁵ M. Knapikówna, *Grybów. Historia, urbanistyka, zabudowa (wstępna dokumentacja naukowa)*, mpis, Zespół Dokumentacyjny przy Katedrze Historii Sztuki Nowożytniej UJ, 1958, archiwum WKZ Nowy Sącz.

⁶ A. Berdecka, *Lokacje i zagospodarowanie miast królewskich w Małopolsce za Kazimierza Wielkiego (1333–1370)*, *Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej*, tom IV, PAN 1982.

⁷ B. Krasnowolski, *Lokacyjne układy urbanistyczne na obszarze Ziemi Krakowskiej w XIII i XIV wieku*, część I i II, Kraków 2004.

⁸ G. Chomicki, *Topografia i zabudowa Grybowa od schyłku XVI do końca XVIII w.* [w:] D. Quirini-Popławska, *Grybów. Studia z dziejów miasta i regionu*, t. 1, Kraków 1992, t. 2, Kraków 1995, s. 93–164.

⁹ Omówienie wyników tych badań [w:] M. Knapikówna, *Grybów...*, op. cit., przypis 12.

¹⁰ F. Kiryk, *Z dziejów miast w zachodniej części ziemi bieckiej do roku 1520*, [w:] F. Kiryk, *Nad rzeką Ropą*, Kraków 1968, s. 93–154; tenże, *Rozwój urbanizacji Małopolski XIII–XV w., Województwo krakowskie (powiaty południowe)*, Prace Mo-

- nograficzne Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, Monografia nr 70, Kraków 1985, s. 117–122.
- ¹¹ *Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich...*, op. cit.
- ¹² K. Baczkowski, *Dzieje Grybowa i wsi podrybowskiich w XIV–XVI w.* [w:] D. Quirini-Popławska, *Grybów...*, op. cit., s. 59–92.
- ¹³ *Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich...*, op. cit., pkt 4a; zob. też powtórzenie przywileju lokacyjnego Grybowa z roku 1488 [w:] A. Jakubowski, *Sprawozdanie...*, s. 22–23.
- ¹⁴ *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, op. cit., t. III, nr 662.
- ¹⁵ *Monumenta Poloniae Vaticana*, t. II, wyd. J. Ptaśnik, Kraków 1913–1914, s. 195 i nast., zob. też T. Ładogórski, *Studia nad zaludnieniem Polski w XIV wieku*, Wrocław 1958, s. 199.
- ¹⁶ Zob. F. Kiryk, *Rozwój...*, op. cit., s. 118; A. Berdecka, *Nowe lokacje miast królewskich w Małopolsce w latach 1333–1370. Chronologia i rozmieszczenie*, *Przegląd Historyczny*, tom LXV, zeszyt 4/1974, s. 598. Trakt ten opisyje również B. Wyrozumska [w:] *Drogi...*, op. cit., s. 33; *Słownik historyczno-geograficzny...*, op. cit., pkt 2 datuje ową komorę celną na rok 1388.
- ¹⁷ B. Krasnowolski, *Lokacyjne...*, część II, *Katalog lokacyjnych układów urbanistycznych*, Kraków 2004, s. 76.
- ¹⁸ *Mieg Karte des Konigreichs Galizien und Lodomerien*. Fragment austriackiej mapy sztabowej z naniesionym układem przestrzennym Grybowa. Mapa sporządzona przez płk. Siegera i płk. Miega w latach 1779–1783 w skali 1:28 800; oryginał w Kriegsarchiv w Wiedniu.
- ¹⁹ Austriacka mapa sztabowa z lat 1861–1864 w skali 1:28 800, oryginał w Kriegsarchiv w Wiedniu.
- ²⁰ B. Krasnowolski, *Lokacyjne...*, część II, op. cit., s. 73–76.
- ²¹ Tamże, s. 75.
- ²² Opracowana i zastosowana w badaniach przez J. Pudelko w latach 60. ub. stulecia; zob. J. Pudelko, *Próba pomiarowej metody badania planów niektórych miast średniowiecznych w oparciu o zagadnienie działki*, *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki* (dalej KAiU), 1964, z. 1, s. 3–26; tenże, *Działka lokacyjna w strukturze przestrzennej średniowiecznych miast śląskich XIII wieku*, KAiU/1964, z. 2, s. 115–136; S. Golachowski, J. Pudelko, *O analizie metrologiczno-geometrycznej planów osiedli średniowiecznych*, KAiU/1963, t. VIII, z. 3, s. 287–298.
- ²³ Są to np. Jawor, Jelenia Góra, Kluczbork, Polkowice, Ząbkowice, Strzelin oraz Radków.
- ²⁴ R. Malik, *Tymbark. O budowie i kształcie miasta lokacyjnego w oparciu o analizę wielkości i kształtu działki lokacyjnej*, *Wiadomości Konserwatorskie* 43/2015, s. 28–37; tenże, *Słomniki. Charakterystyka budowy przestrzennej miasta średniowiecznego w oparciu o analizę wielkości działki lokacyjnej*, *Wiadomości Konserwatorskie* 33/2013, s. 47–53.
- ²⁵ A. Berdecka, *Lokacje...*, op. cit., s. 68–69.
- ²⁶ Tamże, s. 71.
- ²⁷ J. Pudelko, *Rynki w planach miast śląska*, KAiU t.IV, z. 3–4, s. 250.
- ²⁸ F. Kiryk, *Rozwój urbanizacji...*, op. cit., s. 127.
- ²⁹ B. Krasnowolski, *Lokacyjne...*, część II, op. cit., s. 75.
- ³⁰ J. Łepkowski, *Listy z Galicji*, „Czas” 1851, nr 220.
- ³¹ B. Krasnowolski, *Lokacyjne...*, część II, op. cit., s. 75.
- ³² A. Berdecka, *Lokacje...*, s. 91.
- ³³ G. Chomicki, *Topografia...*, op. cit., s. 126.
- ³⁴ F. Kiryk, *Rozwój urbanizacji...*, s. 118.
- ³⁵ Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z roku 1513 (*Słownik historyczno-geograficzny...*, op. cit., s. 5).
- ³⁶ F. Kiryk, *Rozwój urbanizacji...*, s. 122.
- ³⁷ *Słownik historyczno-geograficzny...*, s. 5.
- ³⁸ Ibidem.
- ³⁹ Ibidem.
- ⁴⁰ M. Knapikówna, *Grybów. Historia...*, op. cit., s. 12; zob. też G. Chomicki, *Topografia...*, s. 111.
- ⁴¹ *Słownik historyczno-geograficzny...*, s. 5.

Streszczenie

Grybów – jedno z najstarszych miast królewskich lokowanych na pograniczu Beskidu Niskiego i Pogórza Rożnowskiego – ujawnia w swej strukturze przestrzennej, mimo oczywistych przekształceń związanych z wielowiekowym funkcjonowaniem miasta, wiele niemal klasycznych cech średniowiecznych, zdefiniowanych planów rozwiązywanych w terenie w oparciu o zasadę ortogonu. Potwierdzają to prowadzone przez autora badania układu przestrzennego Grybowa w oparciu o wielkość i kształt parceli mieszczańskich. Już sam wybór miejsca pod założenie miasta jest niemal typowy dla lokacji tego okresu. Również wielkość założonego tu miasta mieści się w zbiorze średnich wielkości powierzchni, jaką zajmowała niemal większość ówczesnych miast małopolskich. W stosowane wówczas kanony wpisuje się także operowanie globalnym bilansem terenu przewidywanego pod nadania siedliskowe, wielkość rynku oraz przestrzeń zajęta przez wewnętrzny układ komunikacyjny. Przytoczone tu cechy nie wyczerpują jednak całości zagadnienia. Możemy dodać do nich zasadę kształtowania przestrzeni miejskiej w oparciu o z góry przyjęty moduł i stypizowaną pod względem swoich wymiarów działkę siedliskową.

Abstract

Grybów – one of the oldest royal towns founded on the borderline of the Beskid Niski mountain range and Pogórze Rożnowskie, despite obvious transformations resulting from centuries-long functioning of the town, reveals in its spatial structure many almost classical medieval features, defined plans solved using the orthogon principle. It has been confirmed by the research of the spatial layout of Grybów on the basis of the size and shape of a burgher's plot, carried out by the author. The selection of the site for establishing the town is almost typical for foundations of that time. Also the size of the town founded here fits into the set of average areas covered by the majority of towns in Lesser Poland at that period. Using a global balance of land intended for settlement grants, the size of the market square and the area covered by the internal communications layout also fit the canons applied at the times. However, the features quoted here do not exhaust the whole issue. We can add to them the principle of shaping the urban space on the basis of a module approved in advance and a settlement plot of standardized dimensions.